

Smilja Amon in Karmen Erjavec, **Slovensko časopisno izročilo 1: Od začetka do 1918.** – Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2011. 199 str. (Knjižna zbirka Media).

Konec preteklega leta je založba Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani izdala knjigo dveh raziskovalk zgodovine novinarstva. Knjiga je izšla tudi v elektronski obliki, kar bo gotovo pritegnilo mlajše raziskovalce in predvsem študente. Med bralce so jo pospremili z obetavnim reklamnim besedilom, v katerem predpostavljajo, da bo zapolnila marsikatero doslej belo liso v zgodovini novinarstva: »V Sloveniji imamo kljub uveljavljeni tradiciji znanstvenega raziskovanja na področju novinarskih študij in skoraj polstoletni tradiciji univerzitetnega študija novinarstva pomanjkanje raziskav o zgodovini novinarstva. Delo Smilje Amon in Karmen Erjavec zapolnjuje vrzel pri raziskovanju slovenskega časopisnega izročila od začetkov do leta 1918. Avtorici postavljata ključne mejnike slovenskega časopisnega razvoja v obravnavanem obdobju, vendar jima ti služijo zgolj kot zgodovinsko ogrodje, znotraj katerega skušata razložiti zgodovinske okoliščine, kompleksno družbeno, politično, ekonomsko in kulturno okolje ter vlogo ključnih posameznikov pri ustvarjanju določenih časopisov.«

Smilja Amon, zdaj že upokojena profesorica, je do leta 1998 predavala omenjeno tematiko bodočim novinarjem, o zgodovini časopisov je napisala nekaj preglednih študij ter gesel za Enciklopedijo Slovenije. Karmen Erjavec pa je mlajša raziskovalka, čeprav ne moremo zapisati, da je šele na začetku raziskovalne poti. Njena kariera je bila nenavadno hitra. Leta 1995 je v Ljubljani diplomirala in že čez dve leti – 1997 na univerzi v Salzburgu ubranila doktorsko disertacijo, ki jo je ljubljanska univerza nato tudi nostrificirala. Danes je redna profesorica na katedri za novinarstvo Fakultete za družbene vede.

Priznam, da sem vzela novo publikacijo, ki sta jo napisali tako kompetentni osebi, z veseljem v roke in sem upala, da bom v njej našla vse tisto, kar je obljubljala tudi reklama. Žal pa sem našla mnogo nedoslednosti in celo osnovnih napak. Danes se zaradi tehnološkega napredka ne moremo več zgovarjati na tiskarskega škrata in podobne nepridiprave in jih moramo pripisati kar avtoricama. Ker njuna deleža v knjigi nista jasno opredeljena, jih moram pač pripisati obema. Morda se zdi neumestno, da se oglašam, a predpostavljam, da je knjiga tudi univerzitetni učbenik in zato morajo biti podatki še bolj preverjeni kot sicer.

Najprej splošna pripomba, ko pišeta o časopisih in predstavljata njihov žanr, je malce nenavadno, da ne citirata originalnih člankov, ki bi jih lahko zahtevnejši bralec tudi poiskal, ampak se omejeta na literaturo, ki navaja njihovo vsebino. Tako ob obravnavi Zgodnje Danice citirata knjigo Sreča Dragoša Katolicizem na Slovenskem: socialni koncepti do druge svetovne vojne. Če bi kdo želel prebrati zgodbo o »škodljivosti krompirja«, mora najprej vzeti Dragoševo knjigo, kjer najde citat članka v Zgodnji Danici. Morda bi bila taka pot sprejemljiva pred desetletjem, saj je bilo prebiranje originalnega časopisja omogočeno le redkim, danes, ko je na primer tudi Zgodnja Danica dostopna prek medmrežja na portalu digitalne knjižnice Slovenije, je to velika pomanjkljivost.

Naj naštejemo nekaj stvarnih napak, ki sta jih zapisali:

- Trubarjev koledar ni ponovno izšel leta 1782 (str. 17), ampak 1581 za leto 1582. Vsekakor pa ni le ponatis dela iz leta 1557, saj vsebuje tudi podatke o prestopnih letih in postu do leta 1700. Nova predelana izdaja pa je bila v letu 1582 nujna, kajti tedaj je bil uveden nov, gregorijanski koledar.
- Po več kot 150-letnem premoru so bile v Ljubljani spet ustanovljene tiskarne, ki so s povezavo družinskega kapitala kljubovale tekmečem in počasi gradile monopolni položaj (str. 20–21). Med protestantsko tradicijo tiskarstva v Ljubljani (odhod Mandelca leta 1582) in ponovnim začetkom leta 1678 ni 150 let. Zakaj pišeta o tiskarnah v množini, če je bila v Ljubljani le ena vse do leta 1782, kateri tekmeči so bili tu mišljeni – v Gradcu, Celovcu?
- Janez Ludvik Schönleben je bil teolog in zgodovinar, ne pa ljubljanski trgovec. Posredoval je, da je v Ljubljani odprl podružnico svojega salzburškega podjetja Janez Krstnik Mayr in ne Janez Jurij Mayr. Adam Friderik Reichard pa se ni izučil tiskarske obrti pri Mayrjih v Ljubljani, ampak pri Kleinmayrjih v Celovcu (vse str. 21).
- V slovenščini pišemo najprej ime in nato priimek, to pravilo je potrebno upoštevati tudi tam, ali pa predvsem tam, kjer dvomimo, kaj je ime in kaj priimek. Urednik Laibaherice je bil torej Franz Xaver Heinrich in ne Heinrich Franz Xaver (str. 26).
- Jurij Stadelmann ni bil nikoli bibliotekar ljubljanske Licejske biblioteke (str. 28), nekaj časa je bil res kot praktikant bibliotekar v Gradcu. V Ljubljani pa je bil le tiskar in založnik.
- Illyrisches Blatt ni objavljalo le nemških prevodov Prešernovih pesmi (str. 30), pač pa tudi njegove slovenske pesmi, kot priloga tega časnika je leta 1834 izšel Sonetni venec!
- Janez Bleiweis ni nikoli študiral v Karlovcu (str. 63), pa tudi ostali, ki jih naštevata – Pintar, Žakelj, Jeran – so tam le po nekaj let hodili v gimnazijo ne pa tudi na bogoslovje (str. 94).
- Blaznik je bil Jožef in ne Josef (str. 72).
- Na str. 91 citirata avtorici besedilo objavljeno v ljubljanskem časniku 2. aprila 1890 (to zapišeta celo dvakrat), a časopis je izhajal le 1850–1851, kar pravilno zapišeta na predhodni strani.
- Anton Klein ni bil lastnik Egerjeve tiskarne (str. 110), ampak jo je le vodil.

- Slovenski narod je obsojal leta 1967 (sic!) uvedeni dualizem (str. 126).
- Ob obravnavi slovenskih tiskov iz 17. stoletja navajata avtorici le dve knjigi, ki sta izšli v prvih desetletjih, ne pa tudi ljubljanskih in graških tiskov s konca 17. stoletja (str. 18).

Veliko netočnosti in pomanjkljivosti je pri citiranju virov. Med tekstom pri opombah zelo redko navajata strani, tako da je citate nemogoče preverjati. Ker sodi obravnavana knjiga med študijsko literaturo študentov FDV, je to velika pomanjkljivost, saj je ena izmed stvari, ki se jo morajo naučiti študentje prav citiranje in navajanje virov. Nekateri citati manjkajo v seznamu literature. Ni mogoče razbrati, kateri Mahničev članek iz leta 1896, ki govori o kritiki slovenske literature (str. 162), je objavljen v Rimskem katoliku? Nemogoče je identificirati članek O delavskem vprašanju (1811), ki naj bi bil objavljen v znanstveni reviji Čas. Letnica 1811, tudi, če je 1911, ni pravilna. Primer nemogoče opombe, seveda brez navedbe strani, je Blaznik 1970 (str. 170). Blazniku je torej pripisana teza objavljena v Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev, katere urednik je bil. Morda pa je to zapisal kakšen drug sodelavec te 650 strani obsegajoče knjige?

Tabelarični prikazi časopisov niso popolni. Tako na primer manjkajo med humorističnimi časniki (str. 114) vsaj Bodeča neža, Osa: politično-satirični tednik, Brivec : brije trikrat na mesec (Trst) in Škrat. Sicer pa bi bilo smotno vključiti tudi naslednja periodična glasila, ki so izhajala v obravnavanem obdobju: Vesna, Sloga, Resnica, Straža, Jugoslovan, Jezičnik, da naštejemo le nekatere.

Težko se strinjam tudi z nekaterimi trditvami, ki jih sicer le povzemata. Na primer: »poglavitni problem, ki je pestil pretok informacij v slovenskem etničnem prostoru, je bil slovenski jezik« in to vse do prvih dveh desetletij 20. stoletja (str. 7). Kako lahko razumemo stavek, ki govori o 18. stoletju: »Slovensko narodno identiteto so gradili z rabo jezika strukturiranega v različne takratne diskurze.« In nadalje: »Pri tej misli se lahko opremo tudi na novejšo raziskavo o nacionalni identiteti, ki poudarjajo, da je nacionalna identiteta diskurzivni zasnutek, v katerem so predstavljeni pomeni iz skupnega zgodovinskega spomina, kar lahko pojasni tudi intenzivnost takratnega raziskovanja slovenske zgodovine oz. preteklosti.« (str. 44).

Kako lahko torej zaključim? Knjiga, ki je veliko obetala, zapolnila naj bi predvsem vedenje o slovenkem časopisju, saj je nemško časopisje pred nedavnim obdelala Tanja Žigon (Nemško časopisje na Slovenskem, 2001) in njene ugotovitve avtorici korektno povzemata, ima žal mnogo stvarnih napak. Raziskovalcev zgodovine tiska je v Sloveniji malo, zato ne pričakujemo, da se bo kdo lotil pisanja novega dela o omenjeni tematiki v bližnji prihodnosti. Do tedaj pa se bodo iz predstavljenega knjige učili bodoči rodovi novinarjev, kar vsekakor ni vzpodbudno.